

RAMON ESPINACH I GRAU

ACTIVITATS DE LLEURE ALS ESPAIS FORESTALS I RURALS

introducció

El model de desenvolupament que ha imperat des de mitjan segle dinou ha consistit a aconseguir un creixement econòmic d'acord amb els processos de fabricació industrial. Aquest model ha propiciat la formació de grans concentracions urbanes que constitueixen la mà d'obra necessària per a la indústria i a la vegada el mercat destinatari dels béns de consum produïts per la indústria. Les grans concentracions urbanes s'han configurat a costa del despoblament d'extenses àrees rurals.

La crisi energètica iniciada els anys setanta i els processos desencadenats per la revolució tecnològica fan trontollar l'esquema que ha estat vigent al llarg de moltes dècades, i han donat lloc a l'adopció d'esquemes postindustrials.

Cada vegada són més generals els corrents de pensament que consideren que el model de desenvolupament més desitjable actualment ha de donar resposta als problemes causats per la concentració urbana i ha de satisfer les demandes individuals i col·lectives d'aconseguir una millora de la qualitat de vida. D'altra banda, la innovació tecnològica tendeix clarament a ser menys exigent pel que fa a la disponibilitat de mà d'obra concentrada a les proximitats dels centres de producció industrial.

En aquest context el conjunt social busca alternatives, però sovint no troba la resposta adequada. L'home urbà busca fora del seu àmbit habitual uns valors significants nous que espera trobar a l'espai rural.

L'aspiració de millorar la qualitat de vida s'intenta satisfer, d'una banda, comunitàriament invertint diners públics per a la millora del quadre de vida de les

ciutats i incrementant quantitativament i qualitativa els equipaments públics, i d'una altra banda de forma individual arribant a solucions diverses, que depenen sobretot de la procedència socio-econòmica de la població. Des d'aquest punt de vista, l'expansió de les segones residències, l'ocupació d'horts marginals a les perifèries de les ciutats, el fenomen anomenat neoruralisme i les sortides al bosc o al camp els dies festius són diverses respostes individuals per satisfer unes mateixes necessitats o aspiracions.

A curt termini no és previsible que l'assoliment de millores importants de les condicions d'habitabilitat de les ciutats sigui causa suficient per fer desaparèixer la demanda de solucions alternatives individuals, esmentades anteriorment. En aquest context té sentit que els planificadors i els diferents estaments de l'administració estudiïn les demandes socials existents en matèria d'espais per al lleure i intentin satisfer-les convenientment.

característiques de la demanda de lleure

Ens referim a continuació a la necessitat que experimenta la població de les viles i ciutats a abandonar temporalment el medi urbà que els és habitual tot buscant un indret més «natural» per passar-hi algunes hores d'oci.

Les característiques més destacables d'aquest tipus de demanda són:

- reproducció d'esquemes de comportament urbà

- baix nivell d'exigència

- gregarisme

D'aquestes característiques es desprenen els comportaments següents:

- La major part del públic busca un lleure pas-

siu: gaudir d'una estada a l'aire lliure, menjar i descansar, en comptes d'un lleure més actiu com pot ser l'excursionisme, la pràctica d'altres esports, l'interès per conèixer els valors naturals o culturals del lloc visitat, etc.

- Predominen els visitants que es desplacen en grups familiars.
- La major part de visitants es concentren els dies festius.
- Predomina l'ús de vehicles privats en lloc dels transports públics.
- El visitants es concentren als llocs accessibles per als vehicles.
- Els indrets preferits del públic són aquells que disposen d'algun tipus de servei o instal·lació: aigua potable, fogons, venda de begudes, zones ombroses, etc.
- El públic tendeix a repetir les estades al mateix indret, on ja sap que trobarà resposta a les seves necessitats. En aquest sentit els visitants tendeixen a agrupar-se en funció de la quantitat i qualitat dels serveis que busquen i també de la distància del lloc d'origen, preferències personals, etc.

incidència de les activitats de lleure sobre els espais forestals i rural

L'opinió més generalitzada que té la població permanent de les àrees rurals i també els planificadors és que els visitants que s'aproximen de forma indiscriminada a les zones rurals o forestals per fer-hi activitats de lleure incideixen negativament sobre l'entorn. Aquesta opinió es basa en els aspectes següents:

- Es malmeten conreus per invasió o perquè els trepitgen.
- S'abandonen escombraries.
- S'encenen focs que poden ser causa d'incendis forestals.
- Es produeixen robatoris de collites: fruiters, vinyes, hortes, etc.
- La vegetació de l'entorn esdevé ruderal.
- Es desfan marges i s'incrementa l'erosió.

En qualsevol cas, tenint en compte les opinions esmentades, que sovint són fonamentades, cal afirmar que les activitats de lleure no han de ser necessàriament un factor d'agressió a l'entorn. El conflicte sorgeix en la mesura que no hi ha indrets adequats i equipats per satisfer la demanda o que s'utilitzen espais excessivament fràgils.

Fins i tot es pot dir que, degudament canalitzats i racionalitzats, els usos de lleure poden arribar a significar un factor de desenvolupament de determinades àrees rurals.

El model de desenvolupament rural que cal buscar no ha de significar la substitució de l'activitat agropecuària tradicional per l'activitat turística, sinó que

ha de significar la integració de totes dues activitats en el marc d'allò que s'anomena pluriactivitat en àrees rurals.

Tanmateix, els usuaris de les àrees de lleure estan disposats, generalment, a gastar alguns diners per a l'obtenció de determinats serveis:

- fer foc en fogons degudament condicionats
- llogar graelles i paelles
- comprar llenya
- comprar begudes
- comprar directament productes del camp: ous, verdures, fruita, etc.
- altres.

Aquests serveis poden significar, per a la família rural que gestiona l'equipament, un complement de la renda familiar. Cal pensar que alguns indrets idonis per situar alguna d'aquestes instal·lacions es troben en zones desafavorides des del punt de vista econòmic. Òbviament no es pot basar el redreçament econòmic d'una zona rural desafavorida en la proliferació d'àrees de lleure, però aquesta i d'altres activitats no agràries de nova introducció poden contribuir a millorar el desenvolupament de zones de muntanya o de zones rurals desafavorides.

proposta d'un model gradual d'equipaments per al lleure

La proposta es basa en dos conceptes que es poden considerar complementaris:

- 1r. Els visitants s'agrupen en funció del nivell d'equipaments que desitgen. La demanda és gradual en el sentit que uns esperen trobar una gran quantitat de serveis i són menys exigents pel que fa a la qualitat paisatgística i ambiental de l'entorn, i d'altres, en canvi, poden conformar-se amb els serveis mínims necessaris i són més exigents pel que fa als valors naturals i paisatgístics de l'indret. Entre els dos extrems hi ha situacions intermèdies.
- 2n. Cal preservar els valors dels espais forestals i rurals; per això es fa necessari aprofitar la capacitat que presenten alguns indrets per suportar l'activitat de lleure sense degradar-se ni perdre qualitat.

Així doncs, és necessari dissenyar un model que serveixi per atendre i satisfer la demanda d'espais de lleure i que a la vegada canalitzi el flux de visitants de manera que no es produeixi una sobrepressió en els indrets més fràgils o amb menys capacitat per suportar els usos de lleure. Simplificant el model es pot pensar en tres nivells d'equipaments:

1r. nivell. Àrees de lleure situades als afores de les grans ciutats. Han de reunir les característiques adients per suportar un ús massiu i se'n preveu un grau d'artificialització suficient per permetre un man-

PERRUQUERIA AL CARRER DE BALMES, BARCELONA

conclusions

— La demanda d'espais habitats per al lleure ha de considerar-se globalment i s'ha de resoldre en el marc de la planificació territorial.

— Els usos de lleure han de canalitzar-se de manera que no repercutin ni el deteriorament dels valors del territori en els quals radiquen, ni cap tipus de perjudici per a la població permanent del camp o de la muntanya, ans al contrari, cal trobar fórmules perquè la població rural pugui obtenir beneficis o compensacions.

El nivell de serveis ha de ser màxim, tantament ètic. El nivell de serveis ha de ser màxim, cal que disposin de:

- sistemes ètics de recollida de deixalles
- llocs adequats per fer-hi foc
- serveis sanitaris
- venda de llenya i pedreges
- zona d'aparcament de vehicles
- espardenya de foc

la resta del país seria una immensa selva, només interrompuda pels roquissers, per les carenes massa seques o massa ventoses, per les llacunes i aiguamolls i per clarifics, en general no gaire extensos, però amb gran diversitat, com ara la mort d'arbre gran vell i el cicló, l'acció dels animals, etc.

Pero aquesta selva seria molt variada. El seu caràcter canviaria profundament d'un lloc a l'altre, en relació amb la variació de les condicions climàtiques i de la natura del sòl. Podem dir, sense exageració, que s'hi representaria a Catalunya la quasi totalitat dels grans ecosistemes i tipus de vegetació que existeixen a l'Europa occidental, des d'Escandinàvia fins a la mar Mediterrània. I això no sols és vàlid per al paisatge natural intacte, sinó també per al paisatge actual, molt humanitzat, en el qual el bosc ha perdut gran part del terreny que ocuparia en estat natural. Per acció de l'home la superfície forestal s'ha reduït molt. També és probable que l'estructura de la majoria dels boscs

de caràcter forestal que hi ha al moment a Catalunya s'ha format per arbres de fulla plana, persistent tot l'any (bosc escleròfil). Totes les espècies que trobem també a la nostra terra.

el bosc aciculfoli

El bosc de coníferes és marcadament verd tot l'any. En canvi, que hagin de suportar hiverns molt freds, els avets i els pins de muntanya no perden mai el fullatge. Entre les coníferes, només els larixs, uns arbres sensibles als avets, que no existeixen en estat espontani a Catalunya, perden la fulla en venir l'època freda.

La forma d'aver —un tronc principal vertical amb branques laterals més o menys horitzontals, com més altes i més llargues més allunyades del cap de l'ar-

teniment eficaç. El nivell de serveis ha de ser màxim, cal que disposin de:

- aigua potable distribuïda convenientment
- sistema eficaç de recollida de brossa
- llocs adequats per fer-hi foc
- serveis sanitaris
- venda de llenya i begudes
- zona d'aparcament de vehicles
- esplanada de joc
- mobiliari adient: bancs, taules, papereres, etc.
- zones ombroses
- facilitat d'accés i comunicació
- vigilància.

2n. nivell. Àrees de lleure situades en zones intermèdies entre ciutat i muntanya. El nivell de serveis hi pot ser lleugerament inferior a l'anterior. En general ha de tractar-se d'un equipament menys massiu.

3r. nivell. Àrees de lleure situades en punts estratègics a l'interior dels massissos muntanyosos. Si hi ha una oferta gradual només arribaran a aquestes àrees aquells grups de visitants més interessats per conèixer les singularitats concretes de l'indret, de manera que pot ser un equipament molt poc massificat i amb una oferta específica:

- centre d'informació o interpretació
- itineraris recomanats
- serveis mínims: aigua potable, sanitaris, etc. recollida de brossa...

En general ha de tractar-se d'un equipament poc artificialitzat on tots els elements han d'integrar-se perfectament sense alterar ni fer desmerèixer els valors naturals del lloc.

Les àrees de lleure es poden promoure per iniciativa pública o privada. En qualsevol cas caldrà que siguin regulades i fomentades per l'Administració. La intervenció de l'Administració pot consistir bàsicament a:

- subvencionar la creació d'àrees de lleure en finques privades
- invertir directament en finques de propietat pública i establir posteriorment concessions administratives a particulars per explotar-les i mantenir-les.

conclusions

- La demanda d'espais habilitats per al lleure ha de considerar-se globalment i s'ha de resoldre en el marc de la planificació territorial.
- Els usos de lleure han de canalitzar-se de manera que no representin ni el deteriorament dels valors del territori en els quals radiquen, ni cap tipus de perjudici per a la població permanent del camp o de la muntanya, ans al contrari, cal trobar fórmules perquè la població rural pugui obtenir beneficis o contraprestacions sense necessitat d'abandonar les activitats agropecuàries o forestals tradicionals, en el marc del que s'anomena pluriactivitat econòmica en àrees rurals
- Els plans de desenvolupament econòmic de les zones deprimides poden incloure les àrees de lleure com una activitat de nova introducció, que juntament amb d'altres activitats no agràries poden contribuir al redreçament socioeconòmic.
- El desenvolupament de l'oferta s'ha de fer de manera gradual, instal·lant àrees per al lleure convenientment equipades per admetre un ús massiu a la rodalia de les ciutats i disminuir el nivell d'intervenció a mesura que ens aproximem als llocs situats estratègicament dins dels massissos muntanyosos. En qualsevol cas, cal considerar la capacitat del territori per admetre l'ús de lleure sense perdre qualitat.
- Els equipaments per al lleure poden ser fets per iniciativa pública o privada, però hi caldrà l'acció de planificació, regulació i foment per part dels estaments públics.

RAMON ESPINACH I GRAU
enginyer tècnic agrícola
coordinador tècnic del Parc del Montseny

Bibliografia

- ETXEZARRETA, MIREN. *El desenvolupament rural integrat*, Diputació de Barcelona, 1987.
 MONGE, MIGUEL. *El bosc i la ciutat*, Editorial Teide, Barcelona, 1979.
 MICHON, HENRI. «El bosc i la ciutat», conferència celebrada a Sabadell, maig 1975.
 CASTELLÓ VIDAL, IGNASI. «Les activitats de lleure als parcs naturals», ponència presentada a les Jornades Tècniques sobre Turisme i Medi Ambient, 1986.
 AGENCIA DEL MEDIO AMBIENTE DE LA JUNTA DE ANDALUCÍA, informe final del 1r. Congreso Nacional de Parques Naturales.